

O nánosoch z praxe

Problém, který je nutno na Litavě řešit, jsou neustále se tvořící nánosy, které vznikají při každém zvýšeném průtoku. Původ sedimentů je znám, neboť Litava protéká zemědělsky intenzivně obdělávanou krajinou. Okolní pole jsou svahována k Litavě a při každé vydatnější srážce stéká voda z polí v těsné blízkosti toku přímo do Litavy nebo ze vzdálenějších polí svodnicemi a příkopy. Vždy však sebou strhává půdu z polí, čímž je voda v toku silně podkalená. Na jaře při tání, kdy jsou pole ještě bez vegetace, je splach pravidelný. V době vegetace pak závisí množství splavenin na plodině, která je v okolních polích. Kukuřice, slunečnice, mák a řepka jsou plodinami, které téměř odtok z polí nezpomalí. A takovýto plodin je okolo Litavy velké množství a s tím i velké množství splavené hlíny do toku. Samozřejmě, že někde pak musí vznikat nánosy.

Nánosy do profilu U

Charakteristické pro tok Litavy jsou nánosy, které tvoří nepravé bermy, takže z lichoběžníkového tvaru koryta vzniká profil blízký se tvaru U, kdy šířka profilu zpravidla odpovídá mírně rozšířené šířce původně upraveného dna. Takovýto profil je pak působením nevhodných břehových porostů odkláněn z původní osy, někdy až do té míry, že je nutno vzniklou nátrž stabilizovat, aby se upravený tok nerozšiřoval na sousední pozemky.

Břehový porost

Tam, kde nejsou ochranné hráze, je možno k ochraně koryta využívat dobře založeného a udržovaného břehového porostu. Jedná se zejména o lokality mimo intravilány obcí, tedy v polních tratích, kde má být tok i významným krajinným prvkem. Nevhodný břehový porost je však hlavní příčinou poruch koryt toků podobných parametrů jako Litava, na našem provozu i toku Kyjovky a Rakovce. Zejména trsy vrb a olší rostoucích do 1 m od paty svahu koryta odklání osu toku na druhý břeh, kde vznikají nátrže. Naopak dobře založený, plně zapojený a udržovaný břehový porost stabilizuje původní tvar koryta s omezenou tvorbou nánosů. Koryto je při zvýšených průtocích spíše pročišťováno. Je to způsobeno především bylinnou vegetací, která v zapojených břehových porostech netvoří odrnovanou a zatravněnou plochu. Ta v jiných místech sice stabilizuje koryto, ale je zároveň místem, kde sedimenty silně ulpívají.

Problémy v intravilánech

Proto na Litavě máme nejvíce sedimentů v intravilánech obcí, kde jsou břehy bez břehového porostu a jsou zatravněny. Pravidelné sečení zpomaluje tvorbu sedimentů, ale nezabrání jejich postupnému narůstání. Příkladem je i tok Litavy ve Slavkově, kde pravidelně sečeme. Úprava byla kolaudována v říjnu 2007 a v současné době již máme na upravených bermách okolo 30–50 cm nánosů, navíc nevhodně svahovaných od vodní hladiny směrem ke svahu břehů, takže po zvýšených průtocích voda z bermy neodtéká a berma zůstává dlouho podmáčená. Také od pat svahů, kde není berma, se začíná pomalu rýsovat tvorba již zmiňované nepravé bermy. V zaústění Nížkovického potoka je nános o mocnosti okolo 1 m.

Co je vhodné

Jaký břehový porost se jeví jako vhodný pro stabilizaci koryta u toků, které mají šířku dna od 1,5 m do zhruba 3–4 m? Z našich poznatků získaných pozorováním v terénu jsou to jednotlivé stromy, které rostou minimálně 2 m od paty svahu koryta, spíše blíže k břehové hraně. Kořeny těchto stromů rostou směrem dolů tak, že kopírují původní sklon svahů koryta a dostávají se za opevnění patky, které narušují jen minimálně. Při vyšších průtocích je pak koryto čištěno až na soustavu kořenů, které svah koryta stabilizují. Porost musí být pěstebními zásahy udržován plně zapojený, kdy pak břehy nezarůstají buřeni.

A co je nevhodné

Níže rostoucí stromy odklání směr toku na druhý břeh a kořeny narušují případnou kamennou či jinou patku. Naprosto nevhodné jsou trsy vrb či jiných dřevin rostoucích těsně nad patou svahu koryta. Ty nejen odklání osu toku, ale tvoří i překážku v odtoku vody, neboť se na nich zachycují zbytky trav, slámy z polí, igelity, větve a ostatní plovoucí materiál, který přináší velká voda.

Zabránit splachu z polí

Závěrem lze říci, v úsecích toků podobných Litavě, kde je možno pěstovat vhodný břehový porost, jde udržet stabilizované koryto téměř bez nánosů, s dosažením dobré průtočnosti a ve stavu, který se blíží přírodním podmínkám. Naopak, tam kde břehový porost nelze v uvedeném rozsahu pěstovat, musíme počítat s o to větší tvorbou nánosů, neboť jak jsem již výše uváděl, někde se musí splavená hlína usadit. Z tohoto je patrné, že snahou nás vodohospodářů musí být neustálý tlak především na realizaci preventivních opatření zabraňující splachu z polí. Jinak nás čeká v podobných tocích jako Litava jen odtěžování nánosů a problém, kam s nimi...

*Ing. Karel Boukal,
vedoucí provozu Koryčany, ZSM*



